Kalay patlaması ve Malaya'nın iç bölgeleri

Dr Alexander Ressos, TEP
Attorney-at-Law (Switzerland and Germany),
Solicitor (England & Wales and Hong Kong)
Of Counsel, KGP Legal LLC
alexander.ressos@kgplegal.com.sg
www.ressos.com.sg

Larut ve Çinli madenciler

Malay Yarımadası'nda kalay yüzyıllardır işleniyordu, ancak modern endüstri kuzey Perak'taki Larut bölgesinde yapılan bir keşifle başladı. 1848'de Malay reislerinden Long Jaafar, Klian Pauh ve Klian Bharu'da kalay buldu. Penang'a gidip yatakları işletmek üzere yirmi Çinli adamla döndükten sonra madenciliğe başladı.[1] Bunlar, ardından gelecek çok sayıda madencinin ilkiydi. Boğaz Yerleşimleri'ndeki Çinli tüccarların örgütleyip finanse ettiği Çinli emek, yarımadanın batı eteklerinde birbiri ardına madenler açtı.

Toprağı elinde tutan Malay reislerinin onu işletecek ne emeği ne de sermayesi vardı. Çinli elebaşılarına imtiyazlar veriyor, cevherden vergi topluyor ve madenlerin örgütlenmesini madencilere bırakıyorlardı. Madenciler güney Çin'de toplanıyor, Penang ve Singapur üzerinden gemiyle getiriliyor ve yol, yiyecek ve alet masrafları gelecekteki ücretlerine karşılık avans olarak veriliyordu. Bu avansların sermayesi Boğaz limanlarındaki tüccarlardan ve mültezimlerden geliyordu. Onlara geri ödeme

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

kalayla yapılıyordu.[2] A. Kısım, IV. Bölüm'de anlatılan ve şehirdeki tüccardan Johor'daki gambir yetiştiricisine uzanan kredi zinciri böylece Perak ve Selangor'un kalay bölgelerine kadar uzandı.

Drabble sonucu şöyle özetler: 1840'lardan itibaren Perak ve Selangor'da büyük yataklar bulunduktan sonra endüstriye Çinli göçmenler hâkim oldu.[3] Selangor'da Kuala Lumpur kenti, Klang vadisindeki kalay madenlerinin çevresinde büyüdü. 1860'ların sonunda kentin üçüncü Kapitan China'sı («Çinlilerin kaptanı») olan Yap Ah Loy, servetini yerel kalay piyasasını kontrol etmesine borçluydu. Kenti harap eden iç savaştan sonra madencilik endüstrisini yeniden kurdu.[4]

Gizli cemiyetler, Larut Savaşları ve Pangkor Antlaşması

Madenci toplulukları, madencileri toplayan, aralarında düzeni sağlayan ve su, toprak ve gelir için birbirleriyle savaşan gizli cemiyetler tarafından örgütleniyordu. Larut'ta Hai San ile Ghee Hin 1861 ile 1874 arasında dört kez savaştı. 1861–1862'deki ilk çatışma, Klian Baharu'daki madenler için su yüzünden başladı. Long Jaafar'ın oğlu ve halefi Ngah Ibrahim'in Ghee Hin'e 17.447 dolar tazminat ödemesiyle sona erdi. 1872'de, şubat ayındaki bir cinayetin ardından Ghee Hin, Hai San'ı Larut'tan sürdü ve bunun üzerine yaklaşık 10.000 Hai San üyesi Penang'a kaçtı.[5]

Kargaşa Boğaz limanlarının ticaretini tehdit ettiğinden Penang'daki Çinli önderler sömürge yönetimine dilekçe verdi. Hai San'ın önderi Chung Keng Quee, 26 Eylül 1872'de 44 Çinli önderle birlikte böyle bir dilekçeyi imzaladı. Perak tahtının veraseti üzerine çıkan bir anlaşmazlık çatışmaya Malay boyutunu ekledi, çünkü taht iddiacılarından Raja Abdullah İngiliz desteği arıyordu. Onun adına yeni Vali Sir Andrew Clarke'a yazılan mektup Singapur'da Tan Kim Cheng ve tüccar William Read tarafından kaleme alındı. Bu da koloninin ticaret çevrelerinin kalay devletlerindeki olayları ne kadar yakından izlediğini gösterir.[6]

Clarke, Pangkor adası açıklarında bir toplantı düzenledi. 20 Ocak 1874'te sömürge vapuru *Pluto*'da imzalanan antlaşma Abdullah'ı Perak Sultanı olarak tanıdı ve ona, "Malay dini ve örfüne ilişkin konular dışındaki bütün meselelerde tavsiyesi alınması ve uyulması gereken" bir İngiliz Resident (yerleşik vali) verdi. Yüzbaşı Tristram

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

Speedy, Larut'u yönetmekle görevlendirildi. Larut'un adı "ebedî barış" anlamına gelen Taiping olarak değiştirildi. 1874'te Sungei Ujong'a, 1875'te Selangor'a da Resident'lar gönderildi.[7]

Resident'lardan Federe Malay Devletleri'ne

Resident sistemi, kalay devletlerini resmî bir ilhak olmaksızın İngiliz nüfuz alanına dönüştürdü. Resident'lar gelirleri, polisi ve mahkemeleri örgütlerken cevheri kıyıya taşıyan yolları ve demiryollarını da inşa ettiler. Perak ilk sırada geldi: 1885'te Taiping'i Port Weld'e bağlayan 12,8 kilometrelik bir demiryolu açıldı. Pahang 1888'de İngiliz himayesine girdi. 1895'te bir Federasyon Antlaşması, Perak, Selangor, Negeri Sembilan ve Pahang'ı başkenti Kuala Lumpur olan Federe Malay Devletleri olarak birleştirdi. Antlaşma 1 Temmuz 1896'da yürürlüğe girdi ve Frank Swettenham ilk Genel Resident (Resident-General) oldu.[8]

Mali sonuçlar dönüşümün ölçeğini gösterir. Devletlerin gelirleri 1875'teki 409.394 dolardan 1905'te 23.964.593 dolara yükseldi. Bu gelirin çoğu doğrudan ya da dolaylı olarak kalaydan geliyordu: ihracat vergileri, arazi kiraları ve madencilerin tüketimini vergilendiren iltizamlar aracılığıyla. Malay devletleri 1883'te zaten dünyanın en büyük kalay üreticisiydi. Yüzyılın sonunda Malaya'nın kalay ihracatı yaklaşık 52.000 metrik tona, yani dünya üretiminin yarısından biraz fazlasına ulaştı.[9]

Avrupa sermayesi ve kovalı draga

Yüzyıl dönümüne kadar Çinli madenciler yatakları açık ocaklar, hidrolik yıkama ve zincirli pompa gibi emek yoğun yöntemlerle işletiyordu. Avrupa şirketleri endüstriye ağır makineler ve Londra sermaye piyasasına erişimle girdi. Belirleyici yenilikleri, düşük tenörlü alüvyon yataklarını Çin yöntemlerinin erişemeyeceği bir ölçekte işleyebilen kovalı draga oldu. Draga Malaya'da 1912'den itibaren görüldü.[10]

Mülkiyetteki kayma bunu izledi. Drabble'a göre 1929'a gelindiğinde Avrupalı üreticiler Malaya üretiminin yüzde 61'ini gerçekleştiriyordu. Bir başka tahmin, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Malaya kalayının yüzde 58,6'sını Avrupa şirketlerine, yüzde 41,4'ünü Çin şirketlerine verir.[11] İki rakam farklı tarihlere ve farklı esaslara

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

dayanır. Her ikisi de endüstrinin tek bir kuşak içinde Boğaz limanlarında finanse edilen bir Çin girişiminden, Singapur ve Kuala Lumpur'daki ticaret evleri (agency houses) aracılığıyla yönetilen Londra şirketlerinin daha büyük paya sahip olduğu karma bir endüstriye dönüştüğünü gösterir.

Singapur'un payı: eritme ve Straits Trading Company

Singapur'un kalay ekonomisindeki yeri işleme ve ticarete dayanıyordu. Madenden çıkan cevherin dünya piyasasında satılabilmesi için önce külçe hâline getirilmesi gerekiyordu. 1880'lerin sonuna kadar cevherin büyük kısmı Malay devletlerindeki Çinli izabecilerce eritiliyor ya da cevher olarak gemiyle gönderiliyordu. 1887'de İskoç iş insanı James Sword ile Alman girişimci Herman Muhlinghaus bir kalay izabe ortaklığı kurdu. Ortaklık 8 Kasım 1887'de 150.000 dolar sermayeyle Straits Trading Company adıyla Singapur'da şirket olarak tescil edildi.[12]

Şirket, limanda şehrin karşısındaki bir ada olan Pulau Brani'de bir izabe tesisi kurdu. 1890'dan itibaren faaliyette olan tesis, Singapur'da kurulan ilk modern sanayi olarak tanımlanır. Drabble ise daha genel olarak Singapur'un cevheri külçe hâline getirmede önemli bir merkez olduğunu belirtir.[13] Tesisin 1895'te yılda 14.000 ton kalay kapasiteli on iki fırınla çalıştığı söylenir. "Straits tin" adıyla satılan ürünü olağanüstü saflığıyla ün kazandı.[14]

İzabe tesisi Singapur'u, kalay fiyatının belirlendiği Londra Metal Borsası'na (London Metal Exchange) ve sevkiyatları depo makbuzları ve konşimentolar karşılığında finanse eden bankalara bağladı. Koloniye Malay devletlerinin refahında bir pay da verdi ve bu, İngiliz müdahalesi yönündeki ticari lobiyi güçlendirdi. Şirketin kendisi de dikkat çekici ölçüde dayanıklı çıktı. Hâlâ Singapur Borsası'nda (SGX) işlem görüyor, gayrimenkul, otelcilik ve yatırımlar alanlarına açılmış durumda ve Malezya'da borsada işlem gören bir kalay üreticisi olan Malaysia Smelting Corporation'ı kontrol ediyor. Singapur'da faaliyetlerini on dokuzuncu yüzyılın emtia ekonomisine bu kadar doğrudan dayandırabilen pek az şirket vardır.

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

Notlar

1. Wikipedia, “Long Jaafar” (Erişim tarihi: Kasım 2026): 1848’de Klian Pauh ve Klian Bharu’da kalay bulundu ve orada madenciliğe başladı; 1848’de Penang’a gitti ve madenciliğe başlamak üzere “managed to bring back 20 Chinese men”. ↩

2. Çin kalay madenciliğinin Boğaz tüccarları ve mültezimler tarafından cevher teslimi karşılığında pirinç, afyon ve alet avansı yoluyla finanse edilmesi hakkında bkz. Wong Lin Ken, *The Malayan Tin Industry to 1914*, Tucson, University of Arizona Press, 1965, 1.–2. bölümler. ↩

3. John H. Drabble, “The Economic History of Malaysia”, EH.Net Encyclopedia, ed. Robert Whaples, 31 Temmuz 2004: 1840’lardan itibaren Perak ve Selangor’da büyük yataklar bulunduktan sonra kalay endüstrisine Çinli göçmenler hâkim oldu. ↩

4. Wikipedia, “Yap Ah Loy” (Erişim tarihi: Kasım 2026): Kuala Lumpur’un üçüncü Kapitan China’sı; bilgi kutusu 1868–1885 tarihlerini verirken metin, Liu Ngim Kong’un 1869’daki ölümünün ardından onun yerine geçtiğini belirtir; kalay piyasasını kontrol ederek servet edindi; 1867’de başlayan Selangor İç Savaşı’ndan sonra madencilik endüstrisini yeniden kurdu. ↩

5. Wikipedia, “Larut Wars” (Erişim tarihi: Kasım 2026): Klian Baharu’daki madenlere su erişimi yüzünden çıkan 1861–1862 tarihli ilk savaş, Ngah Ibrahim’in Ghee Hin’e 17.447 dolar tazminat ödemesi; 16 Şubat’ta Lee Ah Kun’un öldürülmesinin ardından 1872’deki üçüncü savaş, “about 10,000 Hai San fled to Penang”. ↩

6. Wikipedia, “Larut Wars” (Erişim tarihi: Kasım 2026): Chung Keng Quee, 26 Eylül 1872’de 44 Çinli önderle birlikte bir dilekçe imzaladı; Wikipedia, “Pangkor Treaty of 1874” (Erişim tarihi: Kasım 2026): Clarke Kasım 1873’te geldi; ikisi de Singapur’da bulunan Tan Kim Cheng ve William Read, Abdullah adına Clarke’a bir mektup kaleme aldı. ↩

7. Wikipedia, “Pangkor Treaty of 1874” (Erişim tarihi: Kasım 2026): 20 Ocak 1874’te sömürge vapuru *Pluto*’da imzalandı; Resident’ın tavsiyesi “must be

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

asked and acted upon on all questions other than those touching Malay religion and custom"; 1874'te Sungei Ujong'a, 1875'te Selangor'a Resident gönderildi; Pahang 1888'de İngiliz himayesine alındı. Wikipedia, "Larut Wars" (Erişim tarihi: Kasım 2026): Yüzbaşı Tristram Speedy Larut'u yönetmekle görevlendirildi; Larut'un adı "everlasting peace" anlamına gelen Taiping olarak değiştirildi. ↩

8. Wikipedia, "Tin mining in Malaysia" (Erişim tarihi: Kasım 2026): "In 1885, 12.8 km of railway was constructed connecting Taiping to Port Weld in Perak." Wikipedia, "Federated Malay States" (Erişim tarihi: Kasım 2026): 1895'te Federasyon Antlaşması ile kuruldu, antlaşma "formally went into effect on 1 July 1896"; üyeler Selangor, Perak, Negeri Sembilan ve Pahang; başkent Kuala Lumpur; Frank Athelstane Swettenham 1 Ocak 1896'dan itibaren ilk Genel Resident. ↩

9. Wikipedia, "Federated Malay States" (Erişim tarihi: Kasım 2026), Straits doları cinsinden gelir tablosu: 1875 geliri 409.394 dolar; 1905 geliri 23.964.593 dolar. Wikipedia, "Tin mining in Malaysia" (Erişim tarihi: Kasım 2026): "In 1883, Malaysia was the largest tin producer in the world." John H. Drabble, "The Economic History of Malaysia", EH.Net Encyclopedia, 31 Temmuz 2004: on dokuzuncu yüzyılın sonunda Malaya'nın kalay ihracatı yaklaşık 52.000 metrik tondu, yani dünya üretiminin yarısından biraz fazlası. ↩

10. John H. Drabble, "The Economic History of Malaysia", EH.Net Encyclopedia, 31 Temmuz 2004: kovalı draga 1912'den itibaren görüldü; 1929'a gelindiğinde Avrupalı üreticiler Malaya üretiminin yüzde 61'ini gerçekleştiriyordu. ↩

11. Wikipedia, "Tin mining in Malaysia" (Erişim tarihi: Kasım 2026): İkinci Dünya Savaşı öncesinde Malaya kalayının yüzde 58,6'sını Avrupa şirketleri, yüzde 41,4'ünü Çin şirketleri çıkarıyordu. ↩

12. Wikipedia, "Straits Trading Company" (Erişim tarihi: Kasım 2026): 1887'de James Sword ile Herman Muhlinghaus arasında bir kalay izabe ortaklığı olarak kuruldu; 8 Kasım 1887'de 150.000 dolar sermayeyle Singapur'da şirket olarak tescil edildi; bugün SGX'te işlem görüyor (S20), otel ve gayrimenkul yönetimi ile finansal yatırım alanlarına açılmış durumda; madencilik ve izabe

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

faaliyetlerini yüzde 73 oranında sahip olduğu bağlı şirketi Malaysia Smelting Corporation Berhad aracılığıyla yürütüyor. ↩

13. Roots.gov.sg, National Heritage Board, koleksiyon kaydı "View of Pulau Brani" (Erişim tarihi: Kasım 2026): "a tin smelter was built on the island by the Straits Trading Company in 1890", Singapur'un ilk modern sanayisi. John H. Drabble, "The Economic History of Malaysia", EH.Net Encyclopedia, 31 Temmuz 2004: Singapur, cevheri külçe hâline getirmede önemli bir merkezdi. ↩

14. NLB Infopedia, "The Straits Trading Company Limited" (SIP_1247): 1895'te on iki fırın ve yılda 14.000 ton kapasite; 1902'de yerlerine gazla çalışan on beş fırın konması; "Straits Tin"in saflığıyla tanınması. ↩

Disclaimer

This article is provided for general information only. It is based on publicly available sources as at its date of publication. These sources have not been independently verified against licences, regulatory registers or the records of the entities concerned. It is not legal, tax, financial or investment advice. Nor is it a recommendation to invest in, transact with or use the services of any entity mentioned. Law and regulation change frequently, so the content may be incomplete or outdated. To the fullest extent permitted by law, Dr Alexander Ressos and the publisher of SingaporeIQ exclude all liability for loss or damage arising from the use of or reliance on this article. Readers should obtain advice on their specific circumstances before acting or refraining from action.

Names and trademarks of the entities discussed belong to their owners and are used for identification only. Their mention implies no endorsement, affiliation or allegation of wrongdoing. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. Corrections and updates: contact@ressos.com.

© 2026 Dr Alexander Ressos. This article may be quoted with attribution to SingaporeIQ (SingaporeIQ.com). Reproduction in full and any commercial use require prior written consent. The Legal Terms at https://singaporeiq.com/legal-terms apply.

Author contact: Dr Alexander Ressos, TEP · contact@ressos.com